

Razvoj i preobrazba zagrebačke gradske četvrti Trešnjevka-sjever

Kurtov, Barbara

Undergraduate thesis / Završni rad

2023

Degree Grantor / Ustanova koja je dodijelila akademski / stručni stupanj: **University of Zagreb, Faculty of Science / Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet**

Permanent link / Trajna poveznica: <https://um.nsk.hr/um:nbn:hr:217:356102>

Rights / Prava: [In copyright](#)/[Zaštićeno autorskim pravom.](#)

Download date / Datum preuzimanja: **2024-10-02**

Repository / Repozitorij:

[Repository of the Faculty of Science - University of Zagreb](#)

Sveučilište u Zagrebu
Prirodoslovno-matematički fakultet
Geografski odsjek

Barbara Kurtov

Razvoj i preobrazba zagrebačke gradske četvrti Trešnjevka-sjever

Prvostupnički rad

Mentor: titula, ime i prezime mentora

Ocjena: _____

Potpis: _____

Zagreb, 2023.

Sveučilište u Zagrebu

Prvostupnički rad

Prirodoslovno-matematički fakultet

Geografski odsjek

Razvoj i preobrazba zagrebačke gradske četvrti Trešnjevka-sjever

Barbara Kurtov

Izvadak: Trešnjevka-sjever zagrebačka je gradska četvrt koja je omeđena željezničkom prugom na sjeveru, Ljubljanskom i Zagrebačkom avenijom na jugu, Savskom cestom na istoku te Zagrebačkom cestom na zapadu. Gradnja željezničke pruge na njezinoj sjevernoj granici i elektrane 1907. godine započela je razvoj ove gradske četvrti koja je do sredine 20. stoljeća bila je zapuštena periferija seoskog karaktera s neuređenom komunalnom infrastrukturom i pretežito ilegalnom gradnjom gdje je živjelo pretežito radničko stanovništvo. Sredinom 20. stoljeća dolazi do značajnijeg urbanog razvoja, izgradnje planskih naselja i razvoja prometne mreže i centralnih funkcija koje trebaju zadovoljiti sve veći broj stanovnika ove četvrti. Najveći urbani razvoj događa se nakon Drugog svjetskog rata kada su osim novih stambenih zgrada izgrađeni brojni sportsko-rekreacijski i kulturni centri. Privatizacijom 1990-ih dolazi do promjena prostorne strukture zbog stihijske gradnje i propada industrijskih pogona. Danas Trešnjevka-sjever ima maleni udio zelenih površina te se njezin karakterističan izgled s malimkućama s vrtovima u 20. stoljeću danas pretvorio u područje kontrasta stare niskogradnje i novestihijske visokogradnje.

28 stranica, 17 grafičkih priloga, 0 tablica, 41 bibliografskih referenci; izvornik na hrvatskom jeziku

Ključne riječi: Trešnjevka-sjever, urbani razvoj, stihijska gradnja, prostorna struktura

Voditelj: prof. dr. sc. Dražen Njegač

Tema prihvaćena: 3. 2. 2022.

Datum obrane: 21. 9. 2023.

Rad je pohranjen u Središnjoj geografskoj knjižnici Sveučilišta u Zagrebu Prirodoslovno-matematičkog fakulteta, Trg Marka Marulića 19, Zagreb, Hrvatska.

BASIC DOCUMENTATION CARD

University of Zagreb

Undergraduate Thesis

Faculty of Science

Department of Geography

Development and transformation of Zagreb's Trešnjevka- sjever city district

Barbara Kurtov

Abstract: Trešnjevka-sjever is a city district of Zagreb that is bounded by the railway line in the north, Ljubljanska and Zagrebačka avenues in the south, Savska road in the east and Zagrebačka road in the west. The construction of the railway on its northern border and the power plant in 1907 started the development of this city district, which until the middle of the 20th century was a neglected suburb of a rural character with unorganized communal infrastructure and mostly illegal construction where the majority of the working class population lived. In the middle of the 20th century, significant urban development took place, the construction of planned settlements and the development of the transport network and central functions that tried to satisfy the increasing number of inhabitants of this district. The biggest urban development took place after the Second World War when, in addition to new residential buildings, numerous sports-recreational and cultural centers were built. Privatization in the 1990s led to changes in the spatial structure due to uncontrolled construction and the collapse of industrial facilities. Today, Trešnjevka-sjever has a small share of green areas, and its characteristic appearance with small houses with gardens in the 20th century has today turned into an area of contrast between old low-rise buildings and new uncontrolled high-rise buildi

28 pages, 17 figures, 0 tables, 41 references; original in Croatian

Keywords: Trešnjevka-sjever, urban development, uncontrolled construction, spatial structure

Supervisor: Dražen Njegač, PhD, Full Professor

UndergraduateThesis title accepted: 03/02/2022

Undergraduate Thesis defense: 21/09/2023

Thesis deposited in Central Geographic Library, Faculty of Science, University of Zagreb, Marulićev trg 19, Zagreb, Croatia

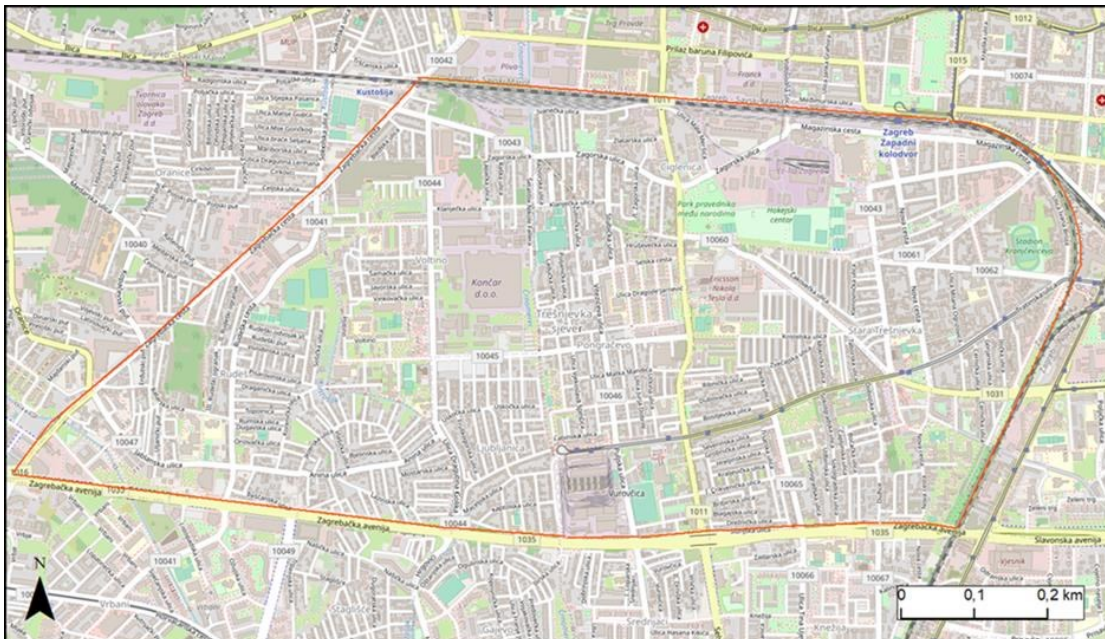
SADRŽAJ

1. UVOD	1
1.1. Ciljevi i zadaci rada.....	2
1.2. Hipoteze rada.....	2
1.3. Metodologija i izvori podataka.....	2
2. HISTORIJSKO GEOGRAFSKI RAZVOJ	3
2.1. Razvoj do 1918.....	3
2.2. Razvoj u međuratnom razdoblju	6
2.3. Razdoblje nakon 1945. godine	7
3. PROSTORNA STRUKTURA	8
3.1. Funkcionalna struktura	8
3.1.1. Funkcionalna struktura od 19. stoljeća do 1990-ih	8
3.1.2. Suvremena funkcionalna struktura	9
3.1.2.1. Centralne funkcije	10
3.2. Socijalno-prostorna struktura	11
3.2.1. Demografski razvoj Trešnjevke sjever	11
3.2.2. Suvremena socijalno-prostorna struktura	12
3.2.2.1. Razmještaj stanovništva Trešnjevke-sjever.....	14
3.2.2.2. Dobno-spolna struktura	15
3.2.2.3. Obrazovna struktura	16
3.2.2.4. Ekonomska struktura.....	18
3.2.2.5. Vjerska struktura	20
3.3. Morfološka struktura	21
3.3.1. Morfološka struktura od kraja 19. stoljeća do 1990-ih.....	21
3.3.2. Morfološka struktura u suvremenom razdoblju	24
4. SUVREMENI PROBLEMI I PLANOVI ZA BUDUĆNOST TREŠNJEVKE- SJEVER.....	25
5. ZAKLJUČAK	26
LITERATURA.....	29
IZVORI	IV
POPIS SLIKA	V

1. UVOD

Trešnjevka je zagrebačko gradsko naselje administrativno podijeljena na dvije gradske četvrti, a to su Trešnjevka-sjever i Trešnjevka-jug. U ovom radu analizirat će se gradska četvrt Trešnjevka-sjever, koja je osnovana Statutom Grada Zagreba 14. prosinca 1999. godine. Površina Trešnjevke-sjever iznosi 5,81 km² (*Trešnjevka-sjever*, n. d.), što čini 0,9 % od ukupne površine Grada Zagreba. Prema Popisu stanovništva iz 2021. godine, u ovoj gradskoj četvrti živi 52 924 stanovnika. Njezine granice čini željeznička pruga na sjeveru, Ljubljanska i Zagrebačka avenija na jugu, Savska cesta na istoku te Zagrebačka cesta na zapadu (Slika 1). Okružuju je gradske četvrti Donji grad, Trnje, Trešnjevka-jug, Črnomerec i Stenjevec. Unutar ove gradske četvrti postoje kvartovi, a to su Rudeš, Voltino naselje, Ljubljanica, Remiza, Pongračevo, Ciglenica i Stara Trešnjevka i 10 mjesnih odbora.

Područje Trešnjevke-sjever zanimljivo je po tome što je iz periferije seoskog karaktera u nekoliko desetljeća postala četvrt s bogatom industrijom i brojnim radničkim stanovništvom. Krajem 19. stoljeća bila je zapuštena periferija s ilegalnim i trošnim kućicama u kojemu je živjelo radničko stanovništvo, a početkom 20. stoljeća Trešnjevka-sjever zajedno sa Zagrebom postaje industrijsko središte države. Sredinom 20. stoljeća dolazi do urbanizacije, najviše radi gradnje stambenih zgrada radničkom stanovništvu. Tijekom 1990-ih dolazi do privatizacije, posljedično tome do betonizacije i stihijske gradnje.

Slika 1: Gradska četvrt Trešnjevka-sjever

Izvor: Open street map, n. d.

1.1. Ciljevi i zadaci rada

Cilj ovog rada je analizirati razvoj i preobrazbu Trešnjevke-sjever tijekom povijesti do danas s aspekta urbane geografije. Prvo će se opisati razvoj prostora današnje gradske četvrti do suvremenog razdoblja pomoću dostupne literature. Zatim će se obraditi razvoj funkcionalne, socijalno-prostorne i morfološke strukture pomoću kartografskih prikaza i statističkih podataka kako bi se utvrdili razlozi i posljedice promjena u prostoru.

1.2. Hipoteze rada

Proučavanjem promjena u prostornoj strukturi Trešnjevke-sjever s fokusom od kraja 19. stoljeća do danas, nameću se sljedeće hipoteze. Prvo, najveći urbani razvoj Trešnjevke-sjever dogodio se sredinom i u drugoj polovici 20. stoljeća. Druga hipoteza glasi: centralne funkcije smanjuju se od istoka prema zapadu gradske četvrti, odnosno udaljavanjem od centra grada. Treće, stihijska gradnja započeta 1990-ih uvelike je utjecala na današnju prostornu strukturu Trešnjevke-sjever.

1.3. Metodologija i izvori podataka

Za izradu prvostupničkog rada korištena je odgovarajuća literatura koja se bavi zadanim područjem. Pri obradi historijskogeografskog razvoja uglavnom je korištena knjiga Crvena Trešnjevka (1982) te radovi i članci koji se bave poviješću, arhitekturom i razvojem Trešnjevke. Za izradu suvremenih prikaza funkcionalne, socijalno-prostorne i morfološke strukture korištene su mrežne stranice GeoPortala zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, Open Street Map i Copernicus Land Monitory System. Za izradu karte visine građevina korišten je sustav ArcMap 10.3.1 i podaci Copernicus Land Monitory sistema. Za analizu statističkih podataka korištene su podaci Državnog zavoda za statistiku koji su obrađeni u programu Excel. U radu će se gradska četvrt Trešnjevka-sjever često spominjati samo kao "Trešnjevka" radi jednostavnosti.

2. HISTORIJSKOGEOGRAFSKI RAZVOJ

2.1. Razvoj do 1918. godine

Na području Trešnjevke postoje dokazi nastanjenosti još prije Krista, a najstariji nalazi su na Rudešu gdje su pronađene tri kamene sjekire. U vrijeme antike Trešnjevka-sjever nije naseljena, ali su u blizini, točnije u Donjem Stenjevcu bili posjedi rimskog naselja Andautonije, koje se nalazilo na području današnjeg Šćitarjeva. Na raskršću Savske ceste i današnje Vukovarske ulice 1939. godine pronađen je grob iz vremena rimskog carstva (ur. Zdunić i dr., 1982). U 13. stoljeću trešnjevački je prostor bio pod kraljevskom vlasti i upravom kraljevske županije. Nekoliko godina kasnije kralj Andrija II darovao je nekoliko svojih posjeda Kaptolu, od čega i Rudeš, koji je tada bio nastanjen. U istom stoljeću, točnije 1242., kralj Bela IV izdaje Zlatnu bulu prema kojoj su svi posjedi istočno od Črnomerca pripali Gradecu, čime je ustanovljena zapadna granica na Črnomercu (*Starija povijest Trešnjevke*, n. d.)

U sljedećih nekoliko stoljeća, područje današnje Trešnjevke-sjever spominje se u kontekstu razmjenjivanja posjeda između Kaptola i Gradeca, a tada su taj prostor nastanjivali pretežito zemljoradnici. Tijekom 17. stoljeća na području Rudeša grupira se stanovništvo i dolazi do nastajanja sela. Na Tratini (u blizini današnje Tratinske ulice) nalazila se tzv. „varoška ciglenica" u kojoj se izrađivala cigla za potrebe grada tijekom "barokne obnove" koja se odvijala u 17. i 18. stoljeću (ur. Zdunić i dr., 1982). Trešnjevka-sjever u ovom razdoblju i dalje je bila pretežno poljoprivredno zemljište, čemu svjedoče toponimi Tratina, Banovići i Berek (današnje Pongračevo) na karti koju je izradio Leopold Kneidinger 1766. godine (Slika 2). Na karti se može vidjeti put koji odgovara budućoj Savskoj cesti i put koji će u budućnosti postati Tratinska i Ozaljska ulica. Na Kneidingerovom planu gradske općine prvi put se spominje ime Trešnjevka, a ime je dobila po divljim trešnjama koje su rasle na tadašnjim pašnjacima (Fabričani, 2017). Banovići je bilo zemljište istočno od današnje Ozaljske ulice i južno od Trešnjevačkog trga na kojemu se nalazilo nekoliko kuća. Na gradskom dijelu trešnjevačkog prostora bili su pretežito isticao se krajolik obrađenog tla s livadama, grmljem i stablima (ur. Zdunić i dr., 1982). Ono što je bitno za naseljenost i razvoj područja i Trešnjevke-sjever i Trešnjevke-jug u razdoblju i nadolazećim stoljećima jest rijeka Sava koja je bila značajna za trgovinu i riječni promet.

Anton Leopold KNEIDINGER, plan Zagrebačke općine Gradec iz 1766.

Slika 2: Plan zagrebačke općine Gradec koju je izradio Leopold Kneidinger 1766. godine

Izvor: Antikvarijat-studio.hr, n. d

U središnjem dijelu Trešnjevke tijekom 19. stoljeća nije bilo većih promjena: seoski način života i velike poljoprivredne parcele i dalje predstavljaju veliki interes lokalnog stanovništva, koje se zbog čestih poplava nije značajno povećavalo (Dellale, 1998). Novija povijest Trešnjevke-sjever započinje izgradnjom željezničke pruge Zidani most – Zagreb – Sisak 1862. godine. Ta pruga je bila bitna za ovaj prostor zbog toga što je prolazila sjevernom granicom današnje Trešnjevke-sjever te se tamo nalazio Južni kolodvor, danas Zapadni kolodvor. Izgradnjom pruge počinje prometno-industrijska izgradnja na trešnjevačkom prostoru. U blizini željeznice grade se novi industrijski kompleksi, značajniji komunalni i infrastrukturni objekti i skladišta (Gradski vodovod, Svilana, Tvornica strojeva i ljevaonica željeza, Spremište prnja) (Delalle, 1998). Razvitak se odvija dosta sporo te se jedino urbanizira prostor uz Savsku cestu koja je vodila do riječne luke. Otvorenjem pruge 1870. godine Mađarskih državnih željeznica od hrvatsko-mađarske granice na Dravi do današnjeg Zapadnog kolodvora u Zagrebu je povećalo značenje ovom kolodvoru. Razvoju Trešnjevke, točnije njezinom sjevernoistočnom dijelu, doprinijela je izgradnja Glavnog kolodvora 1892. godine (ur. Zdunić i dr., 1982).

Prva tramvajska (konjska) mreža otvorena je 1891. godine te je obuhvaćala čitavu dužinu Savske ceste do naselja Predgrad Sava, koje je prvi urbanizirani prostor južno od pruge kojeg su nastanjivali pretežno trgovci, obrtnici, gostioničari i splavari. Spremište kola sa stajom za konje i zgradom uprave nalazilo se na uglu Savske ceste i Tratinske ulice (ur. Zdunić i dr., 1982). Konjski tramvaj je bio u funkciji do izgradnje infrastrukture za električni tramvaj, koji prometuje od 1910. godine pa sve do danas, a korišteno je isto ono spremište kao i za konjski tramvaj, samo što je preuređeno i prenamijenjeno za električni tramvaj (ur. Zdunić i dr., 1982).

Bitan događaj za tadašnji grad Zagreb, pa tako i za Trešnjevku-sjever, bila je izgradnja elektrane. Godine 1907. toplinska elektrana je izgrađena na zemljištu vodovodnog crpilišta na Trešnjevci, što je dovelo do nove ere ekonomskog, socijalnog i kulturnog razdoblja u Zagrebu. Električna energija se uglavnom koristila za rasvjetu, pogon vodovoda i tramvaja. Osim toga, nastali su uvjeti za proizvodnju raznih vrsta dobara, a i životni standard je porastao (ur. Zdunić i dr., 1982). Zagreb se u tom periodu razvio u jedan od najjačih industrijskih centara. Tijekom 1920-ih obnovljen je nasip što je omogućilo je obranu od čestih poplava, pa se time stanovništvo počelo povećavati na donedavno poplavom ugroženim područjima.

2.2. Razvoj u međuratnom razdoblju

Ulaskom u novu državu, urbanizacija grada Zagreba postaje ubrzana te se gradska jezgra počinje širiti. Trešnjevački je prostor do kraja Prvog svjetskog rata bio periferni dio Zagreba gdje su se nalazila prigradska sela, zaseoci, željeznička industrija i postrojenja, itd. U međuratnom razdoblju Trešnjevka postaje urbanizirana. Ono što je pogodilo urbanizaciju Trešnjevke jest to što su se željezničke pruge podigle na nasipe i nadvožnjake, čime je omogućena gradnja prolaza, odnosno cesta prema drugim dijelovima grada (npr. Magazinska i Samoborska cesta na Jagićevu i Jukićevu ulicu) (ur. Zdunić i dr., 1982). Ono što je također pogodilo urbanizaciju jest poboljšanje i proširenje savskog nasipa tijekom 1920-ih, čime se smanjio intenzitet poplava.

Na sjevernom dijelu Trešnjevke širi se industrijska zona, skladišni i prometni objekti duž željezničke pruge. Takvi su se objekti nalazili i u središnjem i sjeveroistočnom dijelu Trešnjevke, točnije oko Tratinske i Ozaljske ulice, ali su bili izmiješani sa stambenim zgradama, pretežito obiteljskim prizemnicama i višekatnicama uz veće ulice (ur. Zdunić i dr., 1982). Najviše se razvija prostor upravo kod Tratinske i Ozaljske ulice zbog uvođenja autobusnih linija od Zrinskog trga do Trešnjevke, zbog izvedbe kanalizacije, ceste i vodovoda u tim ulicama početkom 30-ih godina te zbog gradnje tramvajske pruge koje je prolazila tim ulicama. To je potaknulo daljnju stambenu izgradnju na tom području. Što se tiče stambene izgradnje u ostatku Trešnjevke, građevno je područje u međuratnom razdoblju bilo manje vrijedno i razvijalo se kao degradirana sirotinjska periferija gdje prevladava privatno vlasništvo i pretežno prizemna i jednokatna izgradnja (ur. Zdunić i dr., 1982). U ovom razdoblju dolazi do porasta stanovništva, pretežito novog radničkog stanovništva koje se smješta na Trešnjevku, Trnje i Pešćenicu upravo zbog jeftine izgradnje. Sagrađeno je 6500 stambenih zgrada, s tim da čak 62% njih nije imalo građevinsku dozvolu (ur. Zdunić i dr., 1982). Dolazi do porasta gustoće stanovništva, a to pokazuje podatak iz 1931. godine u kojemu je područje cijele Trešnjevke imalo 10200 stanovnika po kilometru kvadratnom, a Zagreb 2900 stanovnika po kilometru kvadratnom. Iako Trešnjevka tada imala veću prosječnu gustoću stanovništva od Zagreba, i dalje je bila daleko manje gustoće naseljenosti od Gornjeg grada (22400 stan./ km²) i Kaptola (18200 stan./ km²). Početkom 30-ih godina raste cijena građevnog zemljišta na Trešnjevci. U ovom razdoblju grad ustupa zemljište za različite svrhe te se uvelike mijenja korištenje zemljišta. Trešnjevka je u ovom periodu "urbanizacijski kaos" zbog kombinacije privredne, gradske i privatne izgradnje, koje su djelomično regulirane i neregulirane te imaju zaostalu komunalnu infrastrukturu. Sitno

parcelirana izgrađena područja izmiješana su s gotovo sasvim neizgrađenim zemljištima. Neki se dijelovi planski izgrađuju, kao što su stanovi za invalide i izbjeglice iz Istre južno od Selske, između današnje Veprinečke i Moščeničke ulice, izgrađeni 1930. godine (ur. Zdunić i dr., 1982) te naselje Prve hrvatske štedionice izgrađeno 1934. godine. Do kraja međuratnog razdoblja Trešnjevka-sjever postaje diferencirana gradska četvrt, ali s kontrastnim obilježjima. Dio uz željezničku prugu i duž Savske ceste bio je sličniji Donjem gradu, dok je veći dio Trešnjevke i dalje degradirana periferija (ur. Zdunić i dr., 1982).

2.3. Razdoblje nakon 1945. godine

Nakon Drugog svjetskog rata dolazi do obnove, pojačane urbanizacije i industrijalizacije Trešnjevke. Trešnjevka je tradicionalno radnički kvart, stoga je u socijalizmu bio još jače izražen radnički duh stanovništva koje je sudjelovalo u radničkim akcijama izgradnje cesta kao što je Autoput bratstva i jedinstva. Nakon rata primarni cilj bio je obnoviti industriju, pa se tako krajem 40-ih izgradilo 4 proizvodne hale tvornice "Rade Končar" te je otvorena tvornica Kamensko, jedna od najznačajnijih tekstilnih firmi u Jugoslaviji te tvornica telefonskih uređaja "Nikola Tesla" (*Trešnjevačka kronologija*, n. d.). Popravlja se komunalna infrastruktura, otvorena je prva ambulanta i dispanzer za tuberkulozu, a do postavljanja kanalizacije i pitke vode na najvećem dijelu Trešnjevke dolazi 1953. godine. Tijekom 50-ih godina otvaraju se kulturne i obrazovne ustanove, poput knjižnice Ljubljana, dom kulture "Maksim Gorki", otvorena je prva gimnazija na Trešnjevci koja se nalazila na Savskoj cesti. Vrhunac urbanističkog razvoja Trešnjevke odvija se tijekom 60-ih i 70-ih godina kada značajno raste broj stanovnika, i dalje pretežito radničkog, te je cilj bilo transformirati naselja divlje izgradnje u gradsku četvrt dostojnu njihovim radnicima (Furjan, 2021). Godine 1964. dolazi do velike poplave Zagreba u kojemu je nastradala i Trešnjevka, te je to potaknulo daljnju obnovu, pogotovo divlje stanogradnje, većim dijelom na prostoru Trešnjevke-jug: Jarun, Srednjaci i Knežija. U sedamdesetima su izgrađeni i danas bitni objekti: Dom sportova, sportska dvorana "Kutija šibica" te Centar za kulturu Trešnjevka. Godine 1978. završena je izgradnja Ljubljanske avenije (*Trešnjevačka kronologija*, n. d.). U Generalnom urbanističkom planu iz 1986. godine određene su 4 kategorije intervencije. Prva kategorija odnosi se na pretežno dovršene urbanističke predjele u smislu zaštite, održavanja, uređivanja i dogradnje pretežito dovršenih prostora niske gradnje (npr. naselje Prve hrvatske štedionice). Druga kategorija intervencija odnosi se na urbanističke predjele koji uglavnom nisu dovršeni te koje je potrebno obnoviti.

Treća kategorija odnosi se na namjenu površina i planiranje djelatnosti, a četvrta kategorija intervencija odnosi se na sve ostale potrebe (Furjan, 2021). Iako je ekonomska kriza usporila modernizaciju Trešnjevke, povodom Univerzijade održane 1987. godine izgrađen je sportski centar Cibona, danas poznatiji kao Košarkaški dom Dražen Petrović (*Trešnjevčka kronologija*, n. d.). Razdoblje od osamostaljenja do danas označava stihijska gradnja i betonizacija.

3. PROSTORNA STRUKTURA TREŠNJEVKE-SJEVER

3.1. Funkcionalna struktura

3.1.1. Funkcionalno struktura od 19. stoljeća do 1990-ih

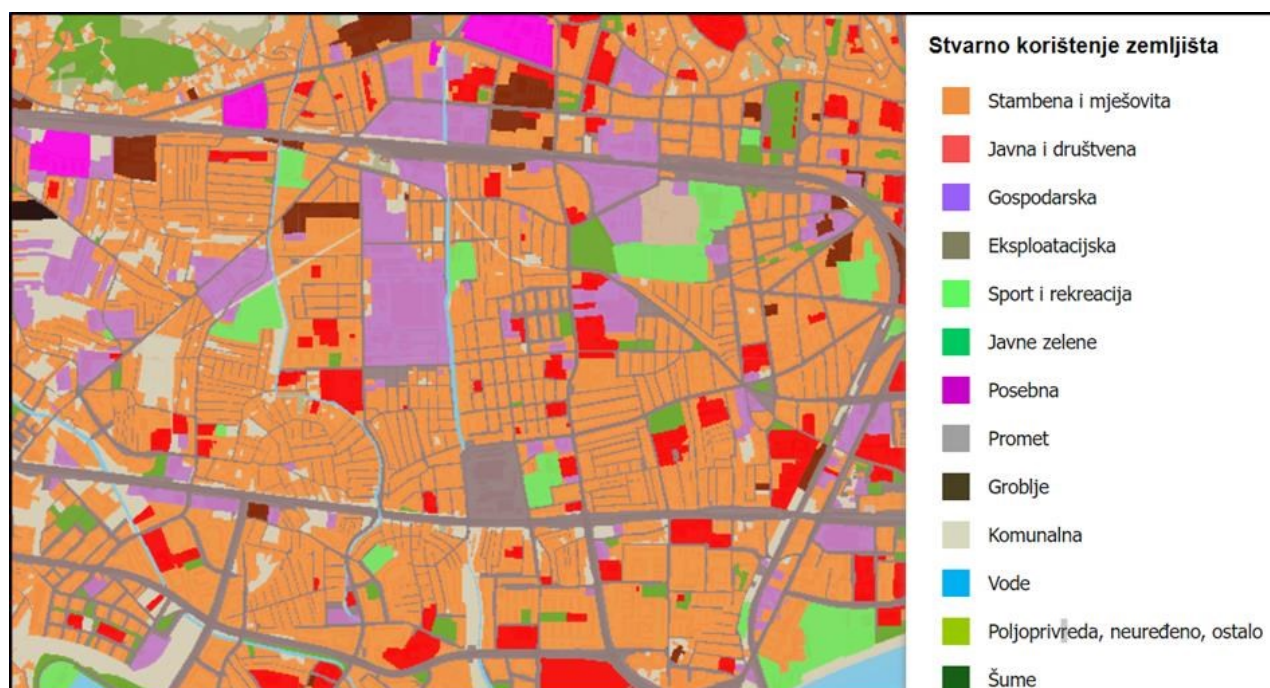
Funkcionalno-prostorna struktura odnosi se na način iskorištavanja gradskog zemljišta (Vresk, 2002). U gradu se zemljište najčešće iskorištava za funkcije stanovanja, gospodarske funkcije, promet, javnu i društvenu te sport i rekreaciju.

Trešnjevka-sjever prije 19. stoljeća uglavnom je bila poljoprivredno i neuređeno zemljište, a krajem 19. stoljeća njezini sjeverni dijelovi iskorištavaju se u gospodarske svrhe, a ostatak u stambene s i dalje neuređenim zemljištima. Sve do razdoblja između dva svjetska rata, Trešnjevka je imala primarno stambenu funkciju za radničko stanovništvo, a karakteristično za to područje bile su zelene površine poput voćnjaka i vrtova. Uz Savsku cestu prostor se iskorištavao u gospodarske svrhe gdje su bile smješteni tvornički pogoni i obrti, a na sjeveru je željeznička pruga s okolnim industrijskim i skladišnim objektima. U međuratnom periodu uvelike se mijenja korištenje zemljišta koja su bila gradilište privatnika i tvornica (ur. Zdunić i dr., 1982). Proširuju se stare i grade nove ulice i ceste. Grade se škole, a najbolji primjer je osnovna škola otvorena 1932. na Selskoj cesti koju je projektirao arhitekt Ivan Zemljak. Na sjeveroistočnom dijelu četvrti izgrađeno je sportsko igralište "Concordia", danas Stadion Kranjčevićeva. Godine 1935. uređuje se Trešnjevački plac, centralno mjesto Stare Trešnjevke. Nakon Drugog svjetskog rata naglasak je na stambenoj izgradnji, industriji i kulturnim funkcijama kazališta i kina, pri čemu se ističe kino Triglav u Okičkoj ulici kao najdugovječnije trešnjevačko kino (Harjaček, 2019). Tijekom 50-ih godina grade se novi sportsko-rekreacijski centri, kao što je sportska dvorana *Kutija šibica* i zatvoreno plivalište Mladost. U drugoj

polovici 20. stoljeća do danas namjena zemljišta uglavnom je za stambene i mješovite svrhe, sportsko-rekreacijske, javne i društvene te gospodarske. Od 90-ih do danas zbog privatizacije, pa posljedično prekomjerne izgradnje i betonizacije, manji je udio zelenih površina, a nekadašnja industrijska postrojenja poput *Bubare* i tvornice Vesna danas su devastirane i zapuštene.

3.1.2. Suvremena funkcionalno-prostorna struktura

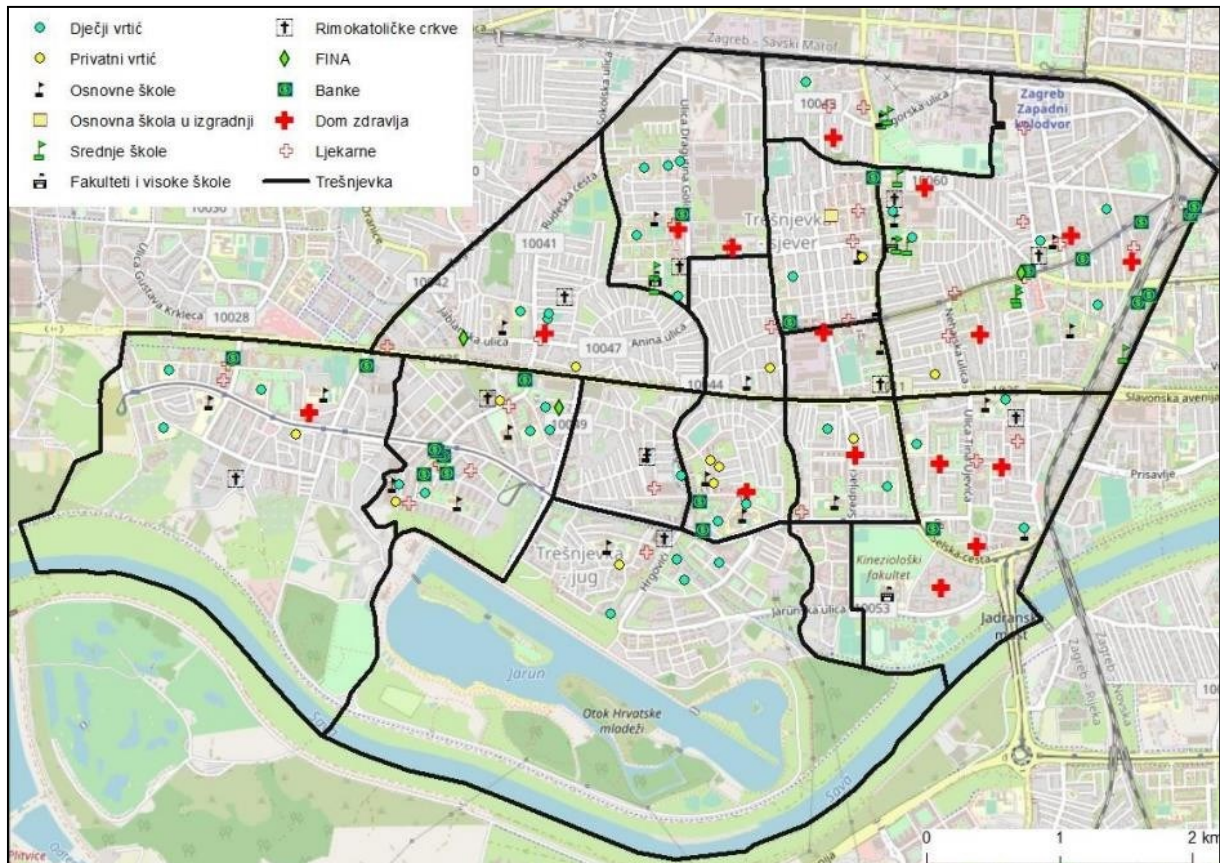
Današnji prostor Trešnjevke-sjever karakterističan je po prevelikoj izgrađenosti, odnosno gustoj izgradnji stambenih zgrada. Kao što je prikazano na karti na Slici 3, Osim stambenog i mješovitog, na Trešnjevci prevladava gospodarsko iskorištavanje, koje je najviše koncentrirano u sjevernom dijelu uz željezničku prugu te u Voltinom naselju gdje je smješten industrijski pogon Končar. Jave i društvene ustanove uglavnom su smještene na Staroj Trešnjevci u blizini Trešnjevačkog trga i parka Stara Trešnjevka. Javnih zelenih površina ima malo, te su to uglavnom manji parkovi, izuzev Parka pravednika među narodima na križanju Zagorske ulice i Selske ceste.

Slika 3: Stvarno korištenje zemljišta Trešnjevke-sjever prema podacima iz 2011. godineIzvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

Sredinom Trešnjevke, između Voltinog i Ciglenice prolazi potok Črnomerec kao jedna od rijetkih vodenih površina na Trešnjevci. Na sjeveroistoku značajnija je koncentracija sportsko rekreacijskih površina, a to uključuje Cibonu, Dom sportova i stadion u Kranjčevićevoj.

3.1.2.1. Centralne funkcije Trešnjevke-sjever

Slika 4: Centralne funkcije Trešnjevke-sjever i Trešnjevke-jug

Izvor: Furjan, 2021.

Centralne funkcije služe zadovoljavaju potreba vlastitog te stanovništva okolnog gravitacijskog područja, te se odnosi na uslužne funkcije tercijarnog i kvartarnog sektora kao što su obrazovanje, zdravstvo, uprava, opskrba, financijsko poslovanje, pošta i telekomunikacije (Lukić, 2012). Početkom 1930-ih Trešnjevka-sjever postaje područje s centralnim funkcijama izgradnjom osnove škole Augusta Šenoae na Selskoj cesti, otvaranjem ambulante i Trešnjevačkog placa. Sve većom urbanizacijom i porastom broja stanovnika rastu i centralne funkcije sredinom 20. stoljeća, pa se tako otvara još osnovnih škola, gimnazija u Okićkoj ulici, banka u Tratinskoj ulici, itd. Danas Trešnjevka-sjever ima 10 mjesnih odbora

(upravna funkcija) te 10 domova zdravlja koji se uglavnom nalaze uz prometnije ulice (Ozaljska, Tratinska, Nova cesta). U gradskoj četvrti postoji 7 osnovnih škola, njih najviše u kvartu Stara Trešnjevka. Kvart Ljubljanića najslabije je opremljena centralnim funkcijama, a najviše ih ima kvart Stara Trešnjevka na kojoj se nalaze čak 4 doma zdravlja i 7 banaka (Slika 4), a najveća koncentracija funkcija nalazi se kod Trešnjevačkog trga, uz Selsku cestu te u južnom dijelu Voltinog između potoka Kustošak i ulice Dragutina Golika.

3.2. Socijalno-prostorna struktura

3.2.1. Demografski razvoj Trešnjevke-sjever

Prvi suvremeni popis stanovništva u Hrvatskoj održan je 1857. godine, a prije toga postojali su zapisi broja stanovnika kmetskih selišta i sela koja čine današnju Trešnjevku-sjever i Trešnjevku-jug. Konkretniji podaci postoje iz prve polovice 19. stoljeća koja se odnose na Pregrad Savu i Horvate, koji pripadaju gradskoj četvrti Trešnjevka-jug. Od naselja koja pripadaju današnjoj Trešnjevci-sjever, postoje samo podaci za Ljubljaniću, a popis iz 1801. utvrđuje broj kuća i stanovnika. Ostali popisi do 1857. godine utvrđuju samo broj stanovnika, a broj kuća ponovno je zabilježen 1853. godine u kojem se broj kuća na Ljubljanići smanjio sa 7 na 3 kuće. Početkom 19. stoljeća na Ljubljanići su živjela 64 stanovnika, a broj se značajno smanjio do polovine stoljeća kada je popisano samo 17 stanovnika. Na Rudešu je bila slična situacija. U istom vremenskom periodu na Horvatima se povećao broj stanovnika sa 133 stanovnika 1801. godine na 244 stanovnika 1857. godine (ur. Zdunić i dr., 1982). Može se zaključiti da je prostor današnje Trešnjevke-sjever tijekom 19. stoljeća bio manje naseljen od drugih područja današnjeg Zagreba. Do znatnijeg porasta stanovništva dolazi u drugoj polovici 19. stoljeća i početkom 20. stoljeća zajedno s porastom stanovništva ostalih dijelova Zagreba. Na Trešnjevci raste broj stanovnika zbog razvoja prometa i industrije, ali i zbog jeftinog zemljišta bez građevinskih dozvola i regulacija što je novopridošlim stanovnicima koji su bili radnici, ponajviše dnevničari uglavnom ovaj način stanovanja bio dostupan (ur. Zdunić i dr., 1982).

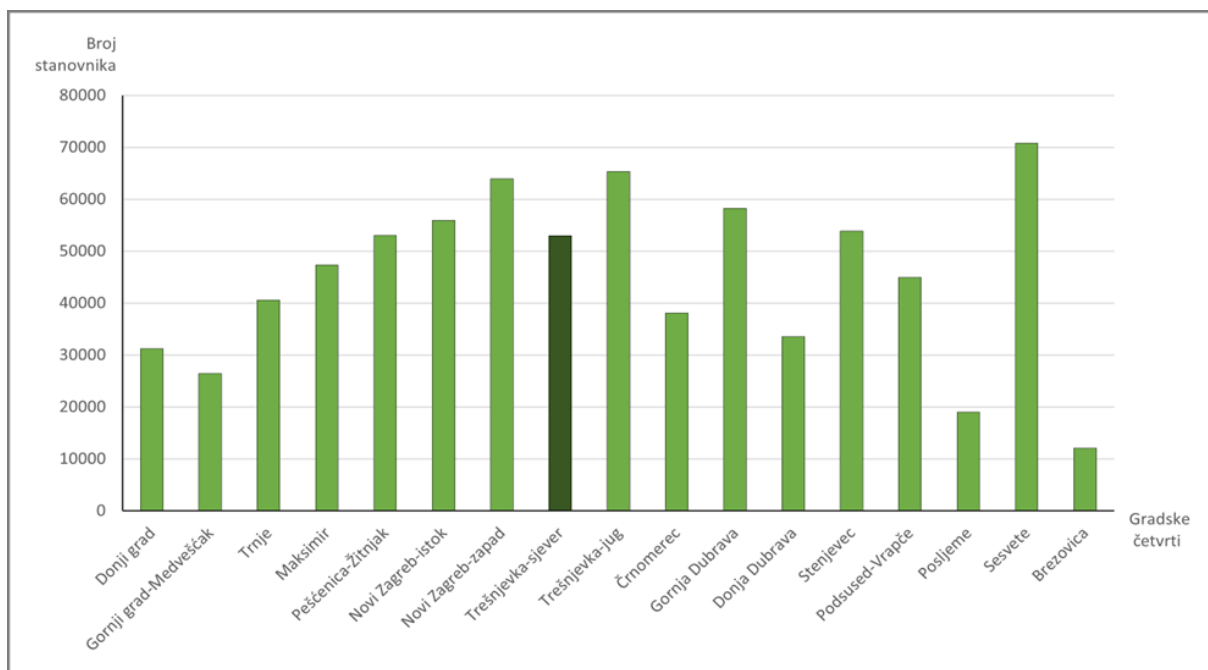
Nakon Prvog svjetskog rata ulaskom Hrvatske u državu SHS, Zagreb postaje centar privrede zbog svojeg položaja i prijašnjih konekcija u srednjoj i zapadnoj Europi. Gradnjom novih

tvornica dolazi do doseljavanja radničkog stanovništva iz ostalih dijelova Hrvatske, pa čak i iz Češke, Austrije, Poljske i ostalih država koje su tada bile zahvaćene krizom. Godine 1921. Zagreb je imao 108 584 stanovnika, a 1931. 185 581 stanovnika, što ga je činilo gradom s najbržim rastom stanovništva u Jugoslaviji. Popisom iz 1931. prvi put je popisano stanovništvo po zanimanju čime je utvrđeno da je tada u Zagrebu bilo 56 377 radnika koji su činili 51,5 % cjelokupnog ekonomski aktivnog stanovništva. Grad je tada bio statistički podijeljen na gradske kotare, a na prostoru Trešnjevke-sjever nalazili su se kotari Tratina, Trešnjevka, Ciglenica i Vodovod koji su ukupno imali 24 769 stanovnika pri čemu je kotar Trešnjevka imala najveći broj stanovnika, njih 11 483. Kotar Trešnjevka je s 101,62 stanovnika na 1 hektar imala najveću gustoću stanovništva. Usprkos lošoj ili nikakvoj komunalnoj infrastrukturi, opasnosti od poplava, gustoći stanovništva, lošoj gradnji i stanovanju, Trešnjevka je i dalje bilježila porast stanovništva, većinom radničkog. Početkom četrdesetih godina neke od najnaseljenijih ulica bile su Nova cesta, Tratinska, Selska i Ozaljska cesta. U poslijeratnom razdoblju stanovništvo Trešnjevke ubrzano raste, grade se mnogobrojne stambene zgrade namijenjene za stanovanje novopridošlih radnika. Nakon poplave 1964. godine, izgrađene su nove zgrade i ponovno je obnovljen nasip, pa ovo područje prestaje biti ugroženo. Osim toga, otvaraju se mnogobrojni kulturni sadržaji, industrijska postrojenja te dolazi do poboljšanja komunalne infrastrukture, stoga stanovništvo Trešnjevke-sjever raste do 1990-ih.

3.2.2. Suvremena socijalno-prostorna struktura

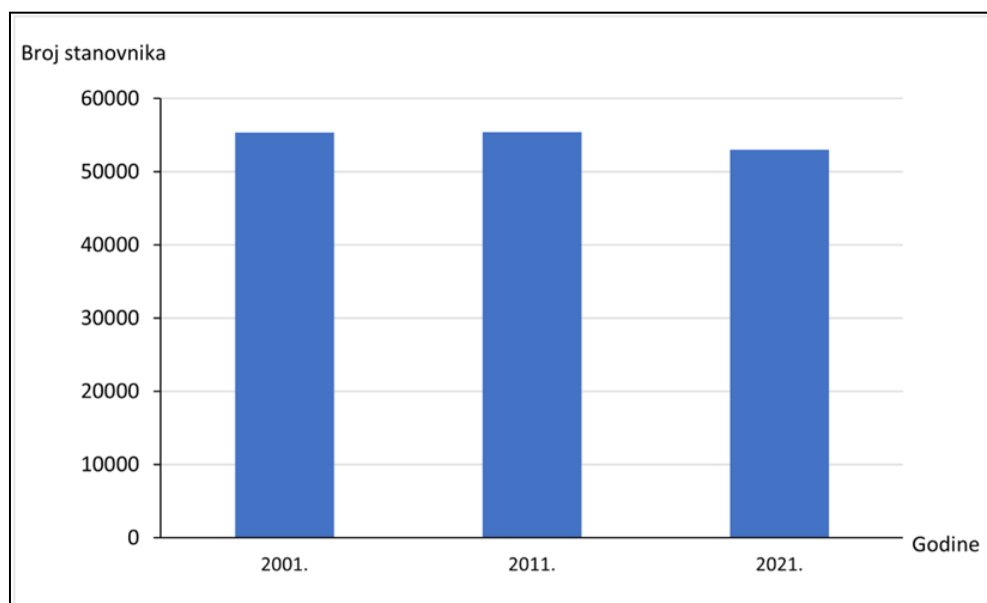
Prema popisu stanovništva iz 2021. godine na Trešnjevci-sjever živi 52 974 stanovnika, što znači da u ovoj gradskoj četvrti živi 6,91 % od ukupnog stanovništva Grada Zagreba (767 131) (DZS, 2021). Iz grafikona na Slici 5 može se vidjeti broj stanovnika po gradskim četvrtima, pri čemu je Trešnjevka-sjever sedma po broju stanovnika. Jedna je od najgušće naseljenih gradskih četvrti te gustoća broja stanovnika iznosi 9118 stanovnika na km², što je iznad prosjeka Grada Zagreba (1196 stan./ km²) (DZS, 2021) te je nakon gradske četvrti Donji grad najgušće naseljena.

Na Slici 6 prikazan je graf broja stanovnika po popisnim godinama od 2001. do 2021. te se može utvrditi da stanovništvo Trešnjevke zadnjih 20 godina stagnira. Razlike su u par stotina stanovnika, ali Trešnjevka-sjever isto prati trendove sa smanjenjem stanovnika u zadnjem popisu.

Slika 5: Broj stanovnika Grada Zagreba po gradskim četvrtima

Izvor: DZS, 2021.

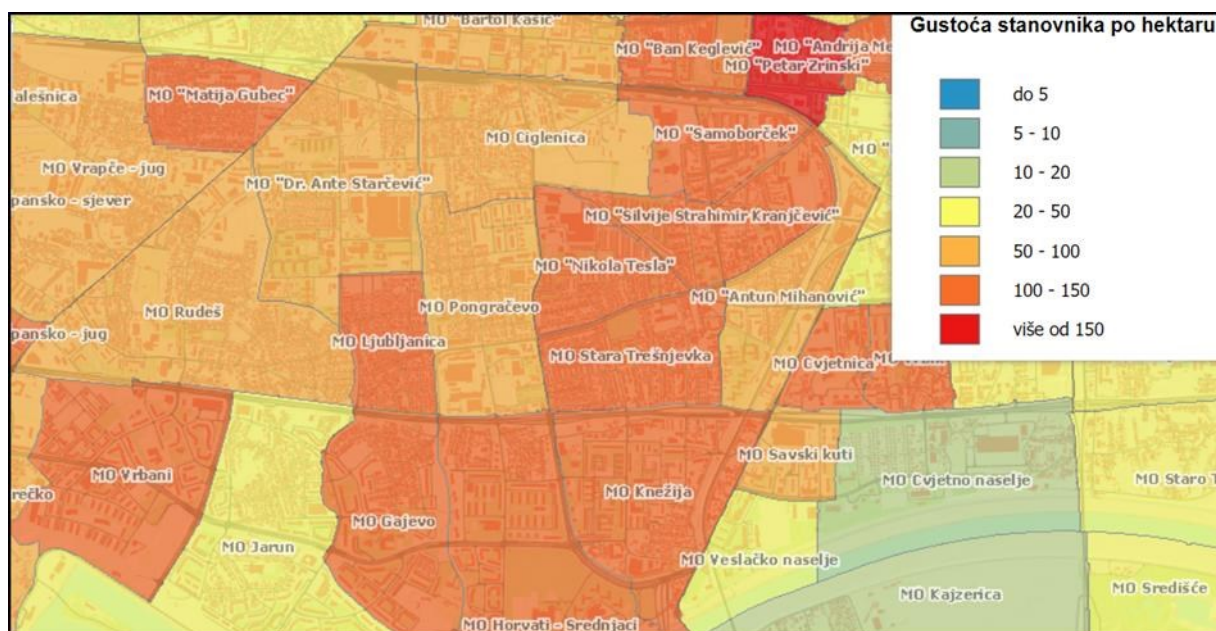

Slika 6: Kretanje broja stanovnika Trešnjevke sjever 2001.-2021.

Izvor: DZS, 2001.-2021.

3.2.2.1. Razmještaj stanovništva Trešnjevke-sjever

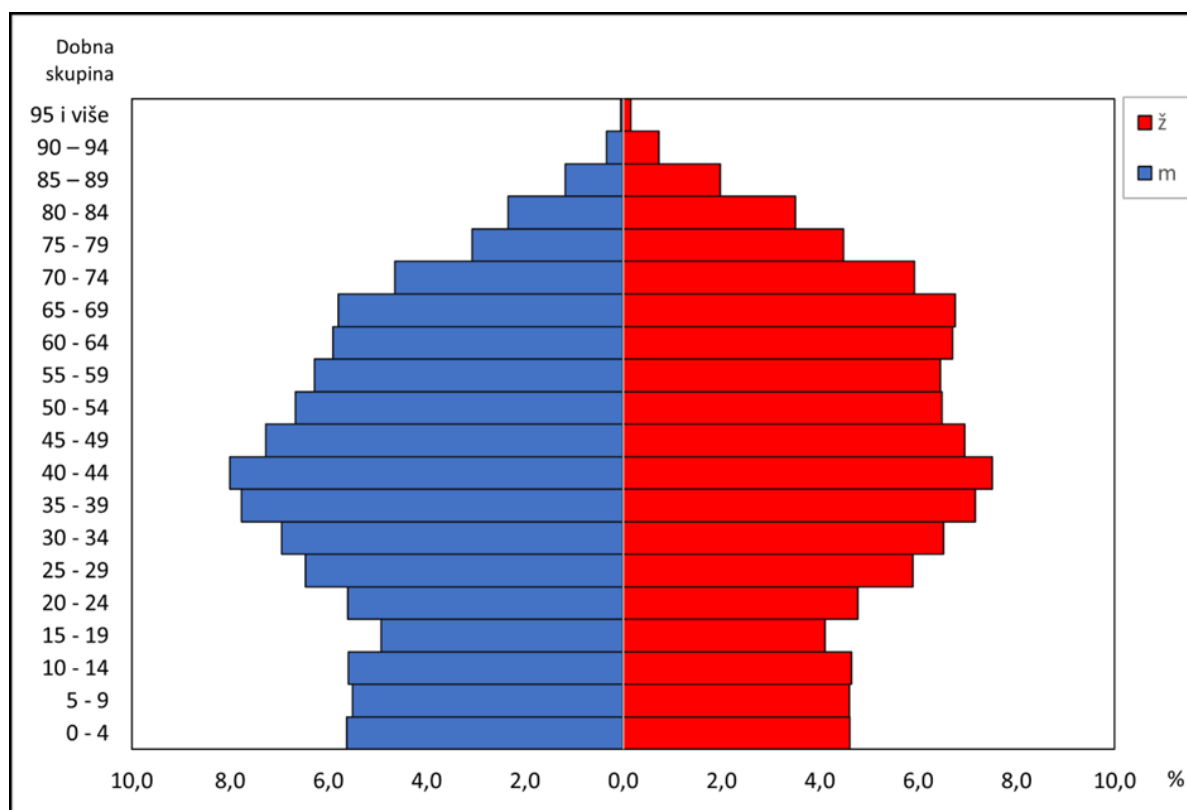
Slika 7 prikazuje gustoću stanovništva po hektaru po mjesnim odborima, a najgušće naseljeni su MO Samoborček, MO Silvije Strahimir Kranjčević, MO Nikola Tesla, MO Stara Trešnjevka te MO Ljubljaniica. Gustoća stanovništva prati važnije prometnice te je veća gustoća na istoku nego na zapadu četvrti. Prema prikazu na Slici 3 može se utvrditi da je manja gustoća na zapadu četvrti zbog toga što su ta zemljišta više orijentirana iskorištavanju u gospodarske svrhe nego ona na istoku.

Slika 7: Gustoća stanovnika po hektaru u mjesnim odmorima Trešnjevke-sjever

Izvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

3.2.2.2. Dobno-polna struktura

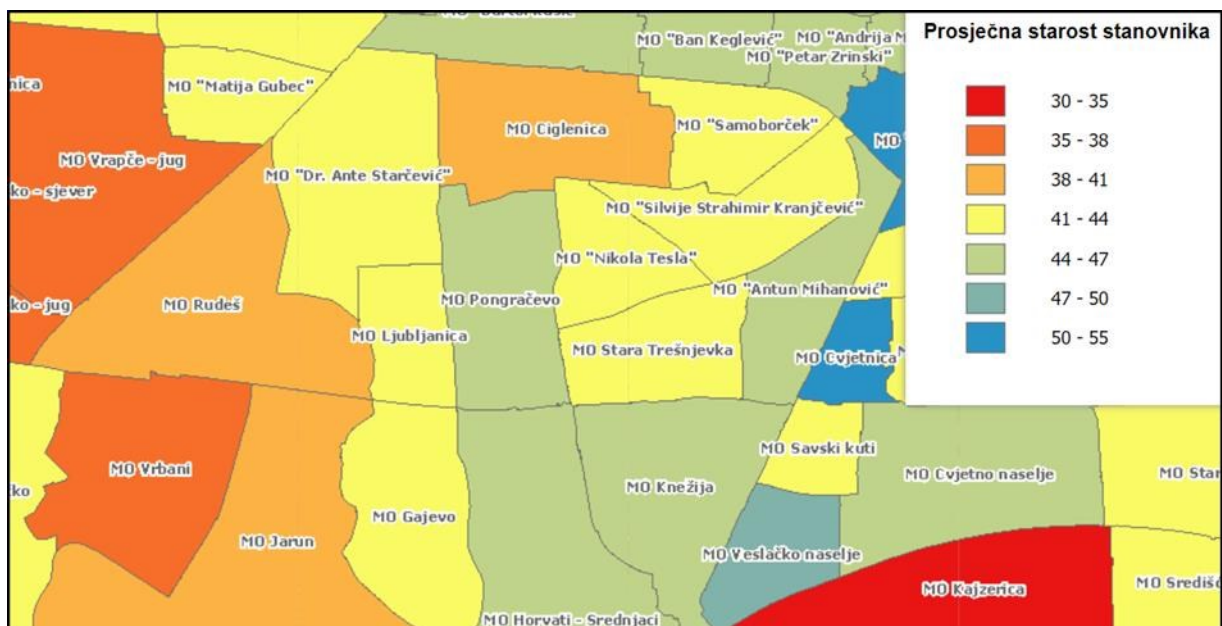

Slika 8: Dobno-polna struktura Trešnjevke-sjever u postotcima za 2021. godinu

Izvor: DZS, 2021.

Broj muškog stanovništva u mlađim životnim dobnim skupinama je postotkom veći od ženskih, dok je u starijim dobnim skupinama veći postotak ženskog stanovništva, pogotovo kod stanovništva starijeg od 70 godina (Slika 8).

Najviša prosječna starost stanovnika Trešnjevke-sjever je u mjesnim odborima Pongračevo i Antun Mihanović, a najviše je mjesnih odbora prosječne starosti od 41 do 44 godine života, njih 6 od 10. Najmlađi mjesni odbori su MO Ciglenica i MO Rudeš kojima je prosječna starost stanovnika od 35-38 godina (Slika 9).

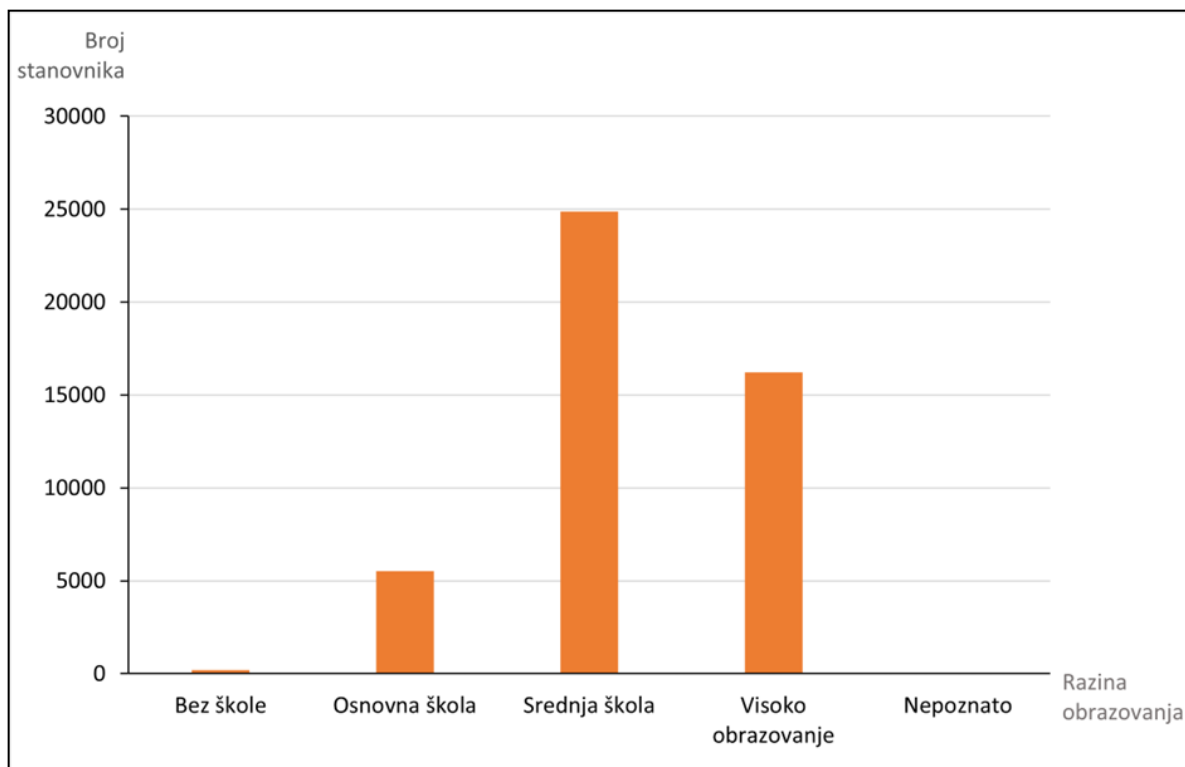

Slika 9: Prosječna starost stanovnika Trešnjevke-sjever po mjesnim odborima

Izvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

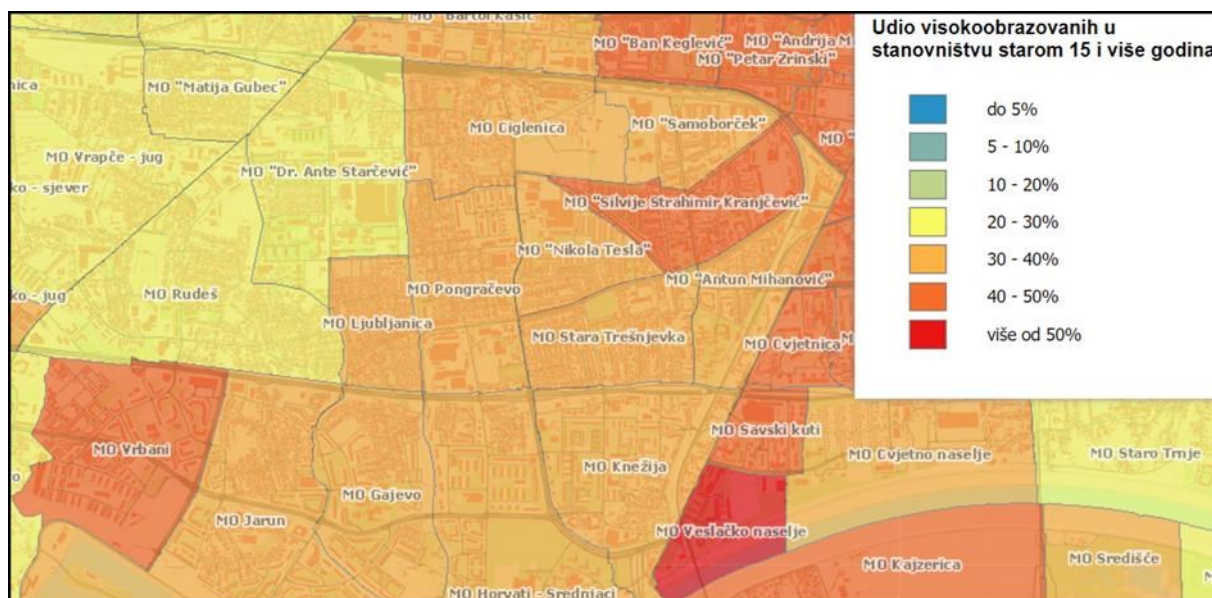
3.2.2.3. Obrazovna struktura

Najviše stanovnika i stanovnica Trešnjevke-sjever ima završeno srednjoškolsko obrazovanje, njih gotovo 24 876, a njih 16 227 je visokoobrazovano (DZS, 2011) (Slika 10). Najveći udio visokoobrazovanih nalazi se u MO Silvije Strahimir Kranjčević, a njih najmanje u MO Dr. Ante Starčević i MO Rudeš, dok najviše mjesnih odbora ima udio visokoobrazovanih između 30-40% (Slika 11)

Slika 10: Obrazovna struktura stanovnika Trešnjevke-sjever

Izvor: DZS, 2011.

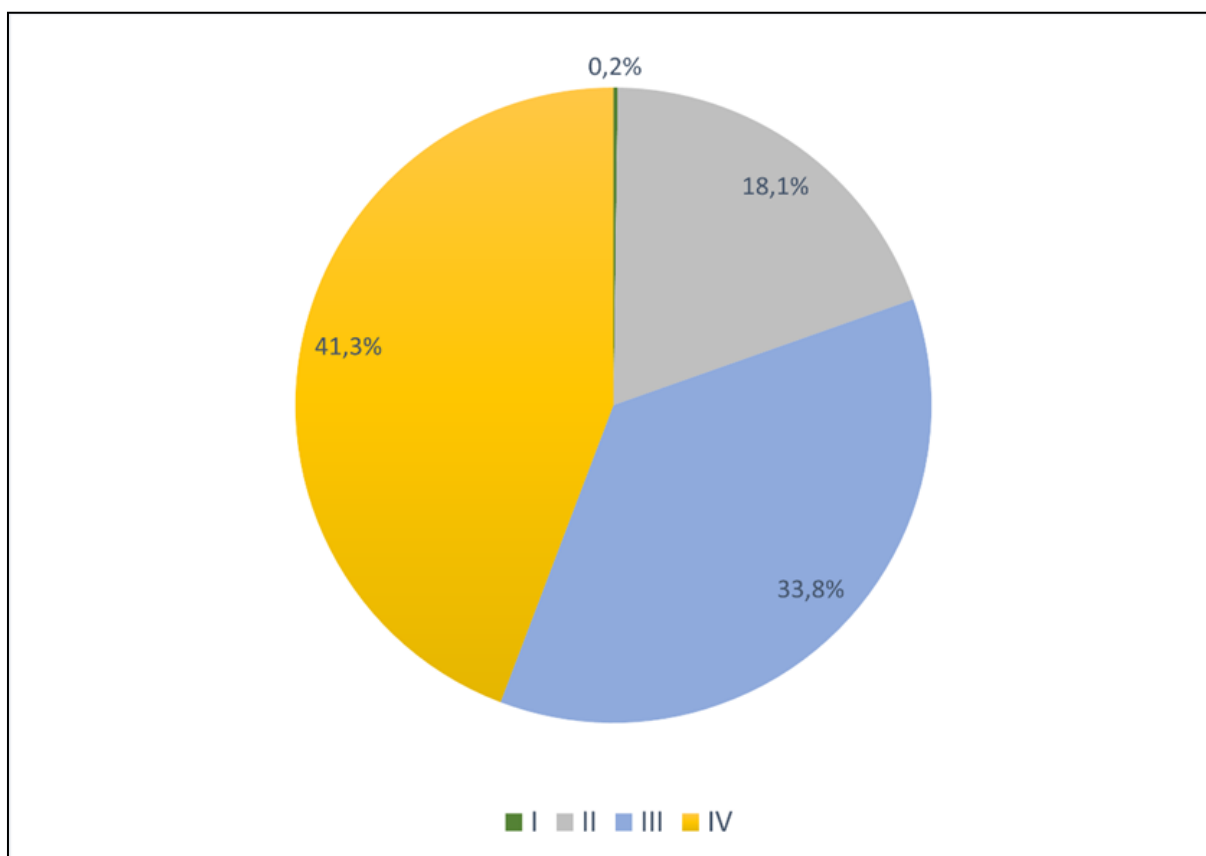

Slika 11: Udio visokoobrazovanih u stanovništvu starom 15 i više godina za područje Trešnjevke-sjever po mjesnim odborima

Izvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

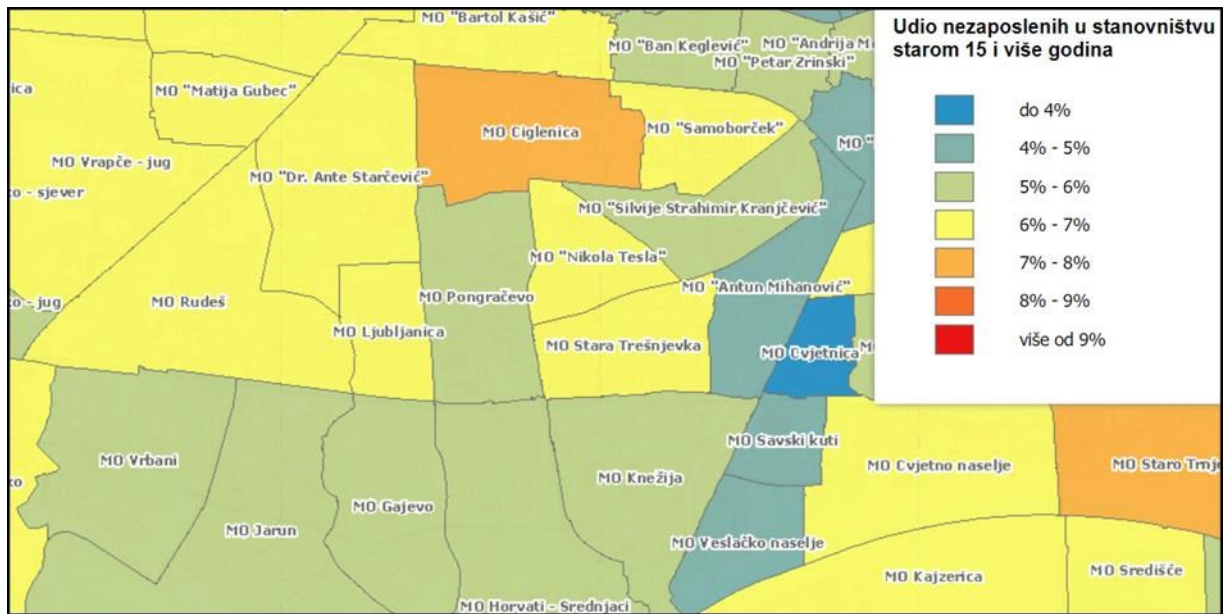
3.2.2.4. Ekonomska struktura

Najveći udio zaposlenih stanovnika i stanovnica Trešnjevke-sjever radi u kvartarnom sektoru, njih 41,3 %, a njih 18,1 % u sekundarnom (Slika 12), što je velika razlika u odnosu na period 20. stoljeća kada je većina stanovnika radila u industrijskim postrojenjima Trešnjevke. Tek 0,2 %, odnosno 52 osobe bave se poljoprivrednim djelatnostima. Najveći udio nezaposlenih nalazi se u MO Ciglenica (7-8%), dok MO Pongračevo i MO Silvije Strahimir Kranjčević imaju najmanji udio nezaposlenih (5-6%) (Slika 13).

Slika 12: Udio zaposlenih stanovnika po sektorima djelatnosti Trešnjevke-sjever

Izvor: DZS, 2011.

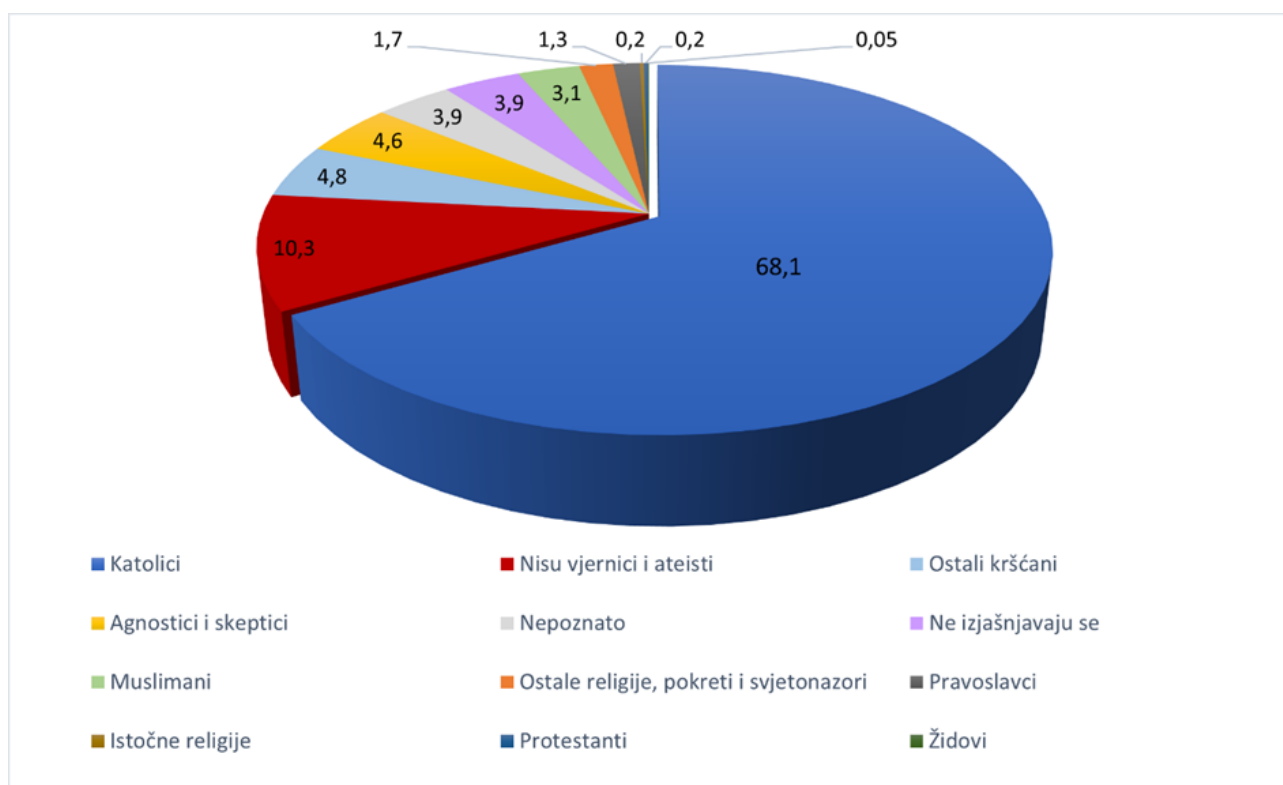

Slika 13: Udio nezaposlenih u stanovništvu starom 15 i više godina po mjesnim odborima Trešnjevke-sjever

Izvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

3.2.2.5. Vjerska struktura

Stanovništvo Trešnjevke najvećim se udjelom izjašnjava kao Katolicima (njih 68,1%), a znatno manje nevjernicima i ateistima (10,3 %) i agnosticima i skepticima (4,6 %). Najveći udio religijskih manjina su ostali kršćani (4,8 %) i Muslimani (3,1 %) (Slika 13).

Slika 14: Vjerska struktura Trešnjevke-sjever

Izvor: GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011.

3.3. Morfološka struktura Trešnjevke-sjever

Morfološka struktura grada odnosi se na prostorni raspored i međusobni odnos morfoloških elemenata u gradskom prostoru. Morfološki elementi u gradu su ulice, trgovi, javne površine, blokovi zgrada, zgrade i drugi objekti. Odlikuju se visinom, gustoćom sagrađenosti, oblikom i izgledom građevina. Najvažnija obilježja koja utječu na morfologiju dijelova grada su položaj kuća u odnosu prema ulici, način gradnje duž ulice, starost i visina zgrada, građevni materijal te visina krova (Vresk, 2002).

3.3.1. Morfološke strukture Trešnjevke-sjever od kraja 19. stoljeća do 1990-ih

Slika 15: Trešnjevka-sjever u nacrtu Zagreba Vjekoslava Heinzela iz 1923. godine

Izvor: Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zbirka zemljovida i atlasa, Karte i planovi 20. stoljeća, inv. br. X-H-J-30 prema Bjažić Klarin, 2022.

Područje Trešnjevke-sjever je sve do 20. stoljeća uglavnom bilo infrastrukturno zapušteno područje niskogradnje, prizemnih kuća izgrađenih od jeftinih građevinskih materijala te nereguliranih cesta i parcelizacije te ilegalne gradnje. Krajem 19. i početkom 20. stoljeća na samom sjeveru i sjeveroistoku ove gradske četvrti grade se industrijska i skladišna postrojenja uz željezničku prugu te gradski vodovod (1878.) i električna centrala (1907.) uz koje su izgrađene radničke nastambe. Stav Grada prema Trešnjevci bio je da je to sirotinjska četvrt u kojem stanovništvo stanuje samo privremeno i koje će se nakon nekog vremena vratiti u provinciju iz koje su došli, stoga se nije ulagalo u ovu četvrt (ur. Zdunić i dr., 1982). Ulice su nepravilne, neuređene i uglavnom bezimene. Na Slici 15 prikazana je ilustracija Trešnjevke-sjever oko 1918. godine te se mogu uočiti stambeni objekti koji su međusobno zbijeni duž ulica, a na sjeveroistoku je uočljiv stadion "Concordia" te industrijska postrojenja uz prugu u blizini kojih su radnički stambeni objekti.

U razdoblju od 1921. do 1931. gradonačelnik Zagreba bio je arhitekt Vjekoslav Heinzel tijekom čijeg se mandata broj stanovnika povećao se za 80% (sa 153 444 na 242 063). Heninzelov nacrt grada (Slika 15) iz 1923. godine donosi novu parcelizaciju grada, a na području između Magazinske, Tratinske i Nove ceste ucrtane su nove prometnice i višestambeni blokovi zgrada, koji su dijelom realizirani 1930-ih (Bjažić Klarin, 2022). Trešnjevačka tržnica službeno je otvorena 1930. godine, a 1935. u današnjoj Ozaljskoj i Tratinskoj otvorena je tramvajska pruga. U 30-im godinama daljnjim razvojem industrije i povećanjem broja stanovnika, planski nastaju naselja; naselja Istrana i invalida (1930.) u bloku Selska-Veprinečka-Mošćenička, naselje Zagrebačkog električnog tramvaja (1931.) u Pongračevu te naselje Prve hrvatske štedionice (1935.) između Selske, Ozaljske i Krapinske ulice. Njih karakterizira multipliciranje istih stambenih objekata, uglavnom jednokatnica u nizu smještenih u manje prometnih sporednim ulicama. Na Slici 16 koja prikazuje kartu iz 1932. godine, može se vidjeti naselje Istrana i invalida. Može se primijetiti znatno veća gustoća ulica nego na Planu iz 1923. (Slika 15) te povećan broj stambenih objekata, uglavnom gusto posloženi.

U drugoj polovici 20. stoljeća dolazi do značajnije urbanizacije i obnove Trešnjevke. Tijekom 60-ih i 70-ih novina je to što se grade višekatnice i neboderi koji su služili rješavanju stambenog pitanja radnika. Ističe se stambena zgrada u Zorkovačkoj ulici koja je zamišljena kao simbolična granica između industrijskog i obiteljskog naselja (Harjaček, 2019 prema Mapiranje Trešnjevke, n. d.). Još neke istaknute zgrade iz tog perioda su: peterokatnica u Tratinskoj ulici arhitekta Slavka Jelineka, Trešnjevačka ljepotica, današnji hotel Zonar (donedavno Panorama),

Gradsko kazalište Trešnja te sportsko-poslovni centar Cibona. Trešnjevačka ljepotica visoka je 73 metra i ima 22 kata, nalazi se u Ozaljskoj ulici te je simbolični zapadni izlaz iz grada. Gradsko kazalište Trešnja specifično je po mozaiku Trešnje napravljenom od keramičkih pločica koji krase fasadu. Hotel Zonar i Cibona specifični su po tome što je prevladavajući materijal na neboderu staklo.

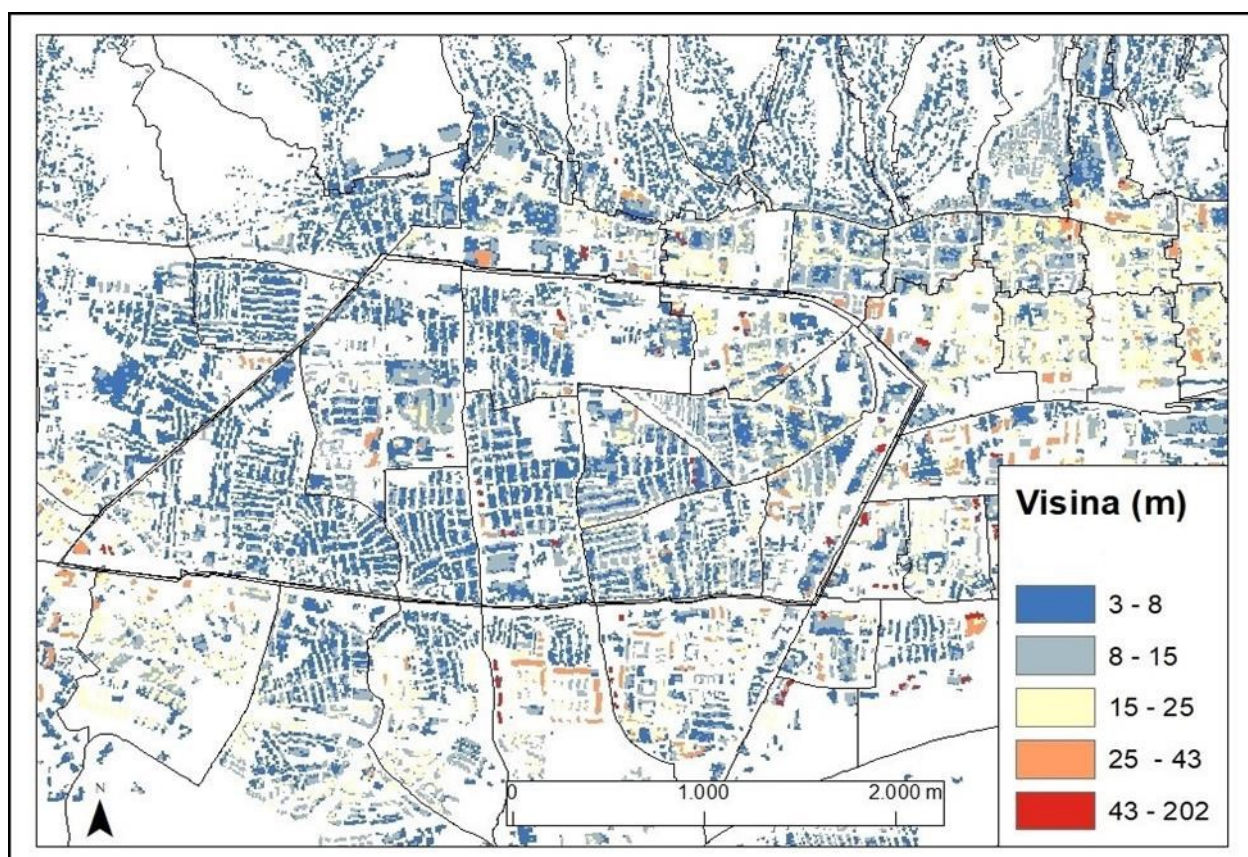

Slika 16: Trešnjevka-sjever u nacrtu grada Zagreba 1932. godine

Izvor: Muzej grada Zagreba, Zbirka arhitektonske dokumentacije prema Bjažić Klarin, 2022.

U devedesetim godinama prošlog stoljeća dolazi do postsocijalističke tranzicije i privatizacije nakon osamostaljenja Hrvatske, što je utjecalo na morfološku strukturu Trešnjevke. Tijekom socijalizma, država je bila glavni investitor i planer, dok u novoj državi i prelaskom na kapitalizam, privatnici postaju investitori. Poduzetnici su otkupljivali stare trešnjevačke kućice s vrtovima, rušili ih i gradili višekatanice koje često nisu poštivale zadane granice parcele. Zbog manjka cjelovitih strategija urbanog planiranja i privatizacije, dolazi do betonizacije te Trešnjevka gubi svoj karakter naselja s malim kućama i pripadajućim vrtovima (Harjaček, 2019). Nogostupi su pretvoreni u divlje parkinge te općenito dolazi do prevelike zgnusnutosti u prostoru.

3.3.2. Morfološka struktura Trešnjevke-sjever u suvremenom razdoblju

Slika 17: Visina građevina u metrima na području Trešnjevke-sjever

Izvor: Copernicus Land Service, 2012.

Na Trešnjevci-sjever prevladavaju građevine visine 3-8 metara i 8-15 metara. Građevine tih visina ravnomjerno su raspoređene po čitavoj četvrti, a često se nalaze jedna uz drugu (Slika 17). Uz Tratinsku i Ozaljsku uzak je pojas građevina u visini od 15 do 25 metara, a u MO Samoborček najveća je zastupljenost tih i građevina u visini od 25 do 43 metara nego u ostatku ove četvrti. Najviše zgrade (više od 43 metra) nalaze se uz Savsku cestu, a u MO Ciglenica ističe se istoimena zgrada. Od 1990-ih do danas nastavlja se proces privatne stanogradnje i betonizacije te je i dalje izrađen kontrast između starijih nižih zgrada i više novogradnje. Na Slici 16 može se vidjeti da su građevine gusto izgrađene, te se izmjenjuju različite visine građevina jedna uz drugu.

4. SUVREMENI PROBLEMI I PLANOVI ZA BUDUĆNOST TREŠNJEVKE-SJEVER

Kao što je već nekoliko puta navedeno u ovom radu, primarni problem područja Trešnjevke-sjever jest stihijska gradnja i betonizacija. Problem su i komunalna infrastruktura koja ne prati izgradnju, nedostatak parkirališta, manjak obrazovnih kapaciteta te nedovoljno zelenih površina. Od 1990-ih do danas, Trešnjevka je postala četvrt s najmanje zelenila u gradu (*Gradska četvrt Trešnjevka-sjever*, n. d.). Nedostatak parkirališta vidljiv je na primjeru Tratinske ulice koju većinom zauzimaju parkirani automobili koji zauzimaju veći dio pločnika. U Tratinskoj ulici nekoć su bili mnogobrojni obrti i trgovine u prizemljima zgrada, a danas su ti lokali uglavnom zapušteni. Građanska volonterska platforma *Ipostozagrad* predlaže transformaciju Tratinske u pješačku ulicu kojom bi prolazili samo tramvaji, a na istočnoj strani ulice postavio bi se drvored. Ukinula bi se postojeća parkirna mjesta koja bi zamijenila višetažna garaža u Andrašecovoj ulici (*Ipostozagrad*, 2021). Time bi se i potaknula revitalizacija neiskorištenih lokala. Prometni se problemi vezani uz nesustavno održavanje infrastrukture i neadekvatno praćenje izgradnje, porasta broja stanovnika i vozila (*Gradska četvrt Trešnjevka-sjever*, n. d.). Loša je prometna povezanost najzapadnijih dijelova Trešnjevke-sjever sa zapadnih dijelovima grada, pogotovo Črnomerca, na prijelazima Magazinska-Jagićeva i Zagorska-Vodovodna-Magazinska preko željezničke pruge. Plan je

ovdje izgraditi nathodnik ili pothodnik. Neki dijelovi Trešnjevke još nemaju adekvatno riješen problem kanalizacije, kao što je Maglajska ulica u blizini Trešnjevačkog trga. Rudeš često zahvaćaju poplave zbog neprikladnog sustava odvodnje otpadnih voda, preopterećenosti odvoda i kanalizacijske mreže. Moguće rješenje ovih problema jest izgradnja ispusta oborinskih voda za odvodnju na Horvaćanskoj cesti (*Gradska četvrt Trešnjevka-sjever*, n. d.) Problem predstavlja manjak kapaciteta u školama i vrtićima zbog porasta stanovništva te je u OŠ Voltino, OŠ Augusta Šenoje i OŠ kralja Tomislava potrebna obnova zbog zastarjele i oštećene infrastrukture u potresima 2020. godine.

Na području Trešnjevke-sjever problem su zapušteni i napušteni objekti koji propadaju. To su brojni bivši tvornički objekti, nekadašnja tvornica svile (tzv. *Bubara*) te hotel za samce (*Sahara*) u Voltinom naselju. Takve prostore planira se obnoviti i prenamijeniti u prostore s javnim sadržajima (*Gradska četvrt Trešnjevka-sjever*, n. d.). Kako bi se očuvale postojeće zelene površine, plan je urediti Fallerovo šetalište uz potok Črnomerec, prostor uz potok Kustošak koji spaja Voltino naselje i Rudeš te izgradnje zelenih vrtova na krovovima kojima bise nastojala poboljšati kvaliteta zraka i koristili bi kao urbani vrtovi (*Gradska četvrt Trešnjevka-sjever*, n. d.).

5. ZAKLJUČAK

Analizom povijesti razvoja, promjena i današnjeg stanja u prostornoj strukturi Trešnjevke-sjever, može se zaključiti da je prostor Trešnjevke-sjever većinom namijenjen stambenom, mješovitom, javnom i društvenom iskorištavanju zemljišta. Prevladavaju gusto izgrađeni građevinski objekti visine 3-8 i 8-15 metara, a manje je onih građevina visine iznad 15 metara te se one uglavnom nalaze u sjeveroistočnom dijelu četvrti. Zelenih površina ima najmanje od ostalih četvrti u Gradu Zagrebu, ali zato ima bogatu sportsko-rekreacijsku ponudu. Jedna je od najgušće naseljenih gradskih četvrti te ima veću prosječnu gustoću stanovništva od Grada Zagreba, a broj stanovnika se nije značajnije mijenjao u zadnjih 20 godina.

Trešnjevka-sjever počinje se razvijati kao gradska četvrt nakon Prvog svjetskog rata do kojeg je bila zapuštena seoska periferija s pretežito ilegalnim stambenim objektima, uglavnom trošnim kućicama s vrtovima i neuređenim putevima s lošom ili nikakvom komunalnom

infrastrukturu. Samo su krajnje sjeveroistočni dijelovi uz prugu i duž Savske ceste imali urbane značajke. Razvojem Zagreba u industrijsko središte, pa tako i ove gradske četvrti, stavlja se veći naglasak na stambeno pitanje radničkog stanovništva sredinom 20. stoljeća. Nakon Prvog svjetskog rata broj stanovnika značajno raste, većinom radničkog stanovništva, te se tada pojavljuju prvi slučajevi planske izgradnje – naselje Prve hrvatske štedionice namijenjeno njezinim radnicima. Trend porasta pretežito radničkog stanovništva nastavlja se nakon Drugog svjetskog rata kada se grade se mnogobrojne zgrade namijenjene radničkom stanovništvu, a karakterizira ih planska i regulirana izgradnja. Dolazi do znatnije promjene morfološke strukture. S porastom broja stanovništva dolazi do izgradnje centralnih funkcija, posebice osnovnih škola, kojih je danas zbog prevelike naseljenosti i nezadovoljavajućeg kapaciteta nedovoljno. Privatizacijom 1990-ih mnoga industrijska postrojenja propadaju, pa tako danas na Trešnjevci-sjever postoje zapuštene površine i građevine koje se planira ili srušiti ili prenamijeniti. Današnje stanovništvo Trešnjevke-sjever više nije tradicionalno radničko kako je bilo od kraja 19. i tijekom 20. stoljeća, već je većina radnog sposobnog stanovništva zaposlena u tercijarnom i kvartarnom sektoru, a tek je 18,1 % stanovništva zaposleno u primarnom sektoru, što je povezano s općenitim svjetskim i državnim trendovima, ali i propašću industrija koje su nekoć bile na Trešnjevci i u Zagrebu.

Prema istraživanju, može se zaključiti da se najveći urbani razvoj Trešnjevke-sjever dogodio sredinom i u drugoj polovici 20. stoljeća, posebno zbog planske izgradnje radničkih naselja i zgrada, ali i uvođenja tramvajske mreže Tratinskom i Ozaljskom ulicom. Urbani razvoj najviše se odrazio na istočniji dio gradske četvrti, onom bliže centru grada. Ovime je potvrđena prva hipoteza. U drugoj hipotezi pretpostavlja se da se centralne funkcije smanjuju istoka prema zapadu gradske četvrti, odnosno udaljavanjem od centra grada. Najviše funkcija nalazi se u kvartu Stara Trešnjevka i uz Selsku cestu je velika koncentracija centralnih funkcija. Najmanju koncentraciju funkcija ima kvart Ljubljanića, a nešto malo više Rudeš, koji su udaljeniji od centra grada od Stare Trešnjevke. Ostali kvartovi imaju centralne funkcije, ali najveća koncentracija njih nalazi se u kvartu Stara Trešnjevka te njihova rasprostranjenost prati najveće i najprometnije prometnice (Ozaljsku i Tratinsku ulicu i Selsku cestu). U trećoj hipotezi pretpostavlja se da stihijska gradnja započeta 1990-ih uvelike utjecala na današnju prostornu strukturu Trešnjevke-sjever. Stihijska izgradnja je utjecala na današnju prostornu strukturu ove gradske četvrti, a promjena se najviše odražava u morfološkoj strukturi. Novogradnja je polako preobrazila Trešnjevku u prostor s malo zelenih površina, kontrasta između starije niskogradnje i nove visokogradnje, a male kućice s vrtovima koje su prije bile karakteristične za Trešnjevku

gotovo da više ne postoje. Stihijska izgradnja utjecala je i na porast broja stanovnika i veliku gustoću naseljenosti, pa tako neke centralne funkcije poput osnovnih škola ne zadovoljavaju traženi kapacitet. Osim toga, nedovoljno je parkirališta te su ulice zakrčene automobilima. Komunalna infrastruktura i dalje nije zadovoljavajuća na nekim dijelovima Trešnjevke. Trešnjevka-sjever usprkos problemima stihijske izgradnje i betonizacije, ima potencijala da bude održiviji prostor s zadovoljavajućom infrastrukturom.

LITERATURA

1. Bjažić Klarin, T., 2022: *Razvoj periferije: borba Trešnjevke za urbani standard*, BLOK, Institut za povijest umjetnosti, Zagreb.
2. Delalle, R., 1998: Procesi transformacije sela u gradsku periferiju, *Sociologija i prostor: časopis za istraživanje prostornoga i sociokulturnog razvoja*, (139-142), 157-160.
3. Fabričani, I., 2017: *Formiranje identiteta kvarta na primjeru zagrebačke Trešnjevke*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za sociologiju
4. Furjan, M., 2021: *Prostorni razvoj Trešnjevke*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek
5. Gradska četvrt-Trešnjevka, Možemo, n. d. <https://zagreb.mozemo.hr/program/tresnjevka-sjever/> (10. 9. 2023.)
6. Harjaček, L., 2019: *Prostorni identitet Trešnjevke: preobrazba arhitekture i svakodnevnice*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Filozofski fakultet, Odsjek za povijest umjetnosti
7. Lukić, A., 2012: *Mozaik izvan grada*, Meridijani, Zagreb.
8. *Popis stanovništva, kućanstva i stanova 2021. godine: Grad Zagreb – Stanovništvo 2021., gradske četvrti i naselja*, www.gradzagreb.hr (15. 8. 2023.)
9. *Starija povijest Trešnjevke*, Mapiranje Trešnjevke, n. d., <https://mapiranje-tresnjevke.com/kvartovi/gredice/starija-povijest/> (15. 8. 2023.)
10. *Trešnjevkačka kronologija*, Muzej susjedstva Trešnjevka, n. d., <https://www.muzejsusjedstvatresnjevka.org/kronologija> (21. 8. 2023.)
11. *Trešnjevka-sjever*, Grad Zagreb, n. d. <https://aktivnosti.zagreb.hr/gradske-cetvrti-19/tresnjevka-sjever/155> (15. 8. 2023.)
12. Vresk, M., 2002: *Grad i urbanizacija*, Školska knjiga, Zagreb.
13. Zdunić D., Žarić S., (eds.), 1982: *Crvena Trešnjevka*, Institut za historiju radničkog pokreta Hrvatske, Spektar, Skupština općine Trešnjevka, Zagreb.
14. Ipostozagrad, 2021: <https://www.facebook.com/1postozagrad/posts/1665090323678024/> (10. 9. 2023.)

IZVORI

1. Antikvarijat-studio.hr, n. d. <https://antikvarijat-studio.hr/hrvatski-kartografi-biografski-leksikon-proizvod-62163/> (16. 8. 2023.)
2. Copernicus Land Service, 2012. *Urban Atlas, Building Height* 2012. <https://land.copernicus.eu/local/urban-atlas> (7. 9. 2023.)
3. DZS, 2011. <https://web.dzs.hr/Hrv/censuses/census2011/results/censustabshtm.htm> (7. 9. 2023.)
4. DZS, 2021: <https://dzs.gov.hr/vijesti/objavljeni-konacni-rezultati-popisa-2021/1270> (7. 9. 2023.)
5. Furjan, M., 2021: Furjan, M., 2021: *Prostorni razvoj Trešnjevke*, Diplomski rad, Sveučilište u Zagrebu, Prirodoslovno-matematički fakultet, Geografski odsjek
6. GeoPortal zagrebačke infrastrukture prostornih podataka, 2011. <https://geoportal.zagreb.hr/Karta?tk=6> (5. 9. 2023.)
7. Bjažić Klarin, T., 2022: Nacrt Zagreba za načelnikovanja arhitekta Vjekoslava Heinzela god. 1923., Nacionalna i sveučilišna knjižnica, Zbirka zemljovida i atlasa, Karte i planovi 20. stoljeća, inv. br. X-H-J-30 https://www.researchgate.net/publication/368653501_Tresnjevka_razvoj_i_borba_periferije_za_urbani_standard (4. 9. 2023.)
8. Bjažić Klarin, T., 2022: Muzej grada Zagreba, Zbirka arhitektonske dokumentacije https://www.researchgate.net/publication/368653501_Tresnjevka_razvoj_i_borba_periferije_za_urbani_standard (4. 9. 2023.)
9. Open Street Map, n. d. <https://www.openstreetmap.org/#map=14/45.8016/15.9171> (15. 8. 2023.)

POPIS SLIKA

Slika 1: Gradska četvrt Trešnjevka-sjever (stranica 1)

Slika 2: Plan zagrebačke općine Gradec koju je izradio Leopold Kneidinger 1766. godine (stranica 4)

Slika 3: Stvarno korištenje zemljišta Trešnjevke-sjever prema podacima iz 2011. godine (stranica 9)

Slika 4: Centralne funkcije Trešnjevke-sjever i Trešnjevke-jug (stranica 10)

Slika 5: Broj stanovnika Grada Zagreba po gradskim četvrtima (stranica 13)

Slika 6: Kretanje broja stanovnika Trešnjevke sjever 2001.-2021. (stranica 13)

Slika 7: Gustoća stanovnika po hektaru u mjesnim odmorima Trešnjevke-sjever (stranica 14)

Slika 8: Dobno-spolna struktura Trešnjevke-sjever u postocima za 2021. godinu (stranica 15)

Slika 9: Prosječna starost stanovnika Trešnjevke-sjever po mjesnim odborima (stranica 15)

Slika 10: Obrazovna struktura stanovnika Trešnjevke-sjever (stranica 16)

Slika 11: Udio visokoobrazovanih u stanovništvu starom 15 i više godina za područje Trešnjevke-sjever po mjesnim odborima (stranica 17)

Slika 12: Udio zaposlenih stanovnika po sektorima djelatnosti Trešnjevke-sjever (stranica 18)

Slika 13: Udio nezaposlenih u stanovništvu starom 15 i više godina po mjesnim odborima Trešnjevke-sjever (stranica 19)

Slika 14: Vjerska struktura Trešnjevke-sjever (stranica 20)

Slika 15: Trešnjevka-sjever u nacrtu Zagreba Vjekoslava Heinzela iz 1923. godine (stranica 21)

Slika 16: Trešnjevka-sjever u nacrtu grada Zagreba 1932. godine (stranica 23)

Slika 17: Visina građevina u metrima na području Trešnjevke-sjever (stranica 24)

